

УДК 334.012.63/.64:355(477)

Кобеля-Звір М. Я.

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408

к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ГРАНТОВІ МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ «ЄДИНИЙ РИНОК»

Анотація. У статті розглянуто грантові можливості програми Європейської комісії Single Market Programme (SMP). Наведено її цілі, пріоритети та дестинації. Названо основні компоненти програми, які є актуальними для України та націлені на: посилення конкурентоздатності та стійкості МСП і розробку та розповсюдження статистики в Європі на високому рівні. Продемонстровано, що приєднання України до європейської програми «Single Market Programme» відкрило українським підприємствам доступ до підпрограм за такими основними напрямками: сприяння потраплянню МСБ на зовнішні ринки – консультації з приводу експорту-імпорту МСБ в ЄС та загалом; поліпшення умов для утримання на рівні конкурентів – у т.ч. просування інтернаціоналізації кластерів, визначення та усунення зайвих регуляторних бар'єрів; формування культури ведення бізнесу – освітні програми, проведення секторальних тренінгів, семінарів, програм із обміну, стажувань тощо. У статті здійснено огляд грантових можливостей в межах програми «Single Market Programme» для представників малого та середнього підприємництва. Акцентовано на тому, що «Single Market Programme» вважають найбільшою глобальною європейською програмою на 2022–2027 роки. Підсумовано, що представники малого та середнього підприємництва в Україні завдяки програмі «Single Market Programme» мають можливість не лише користуватися інтегрованим пакетом порад щодо того, як впроваджувати інновації та зростати на міжнародному рівні, брати участь у спільних кластерних ініціативах, але й залучати грантові ресурси від Європейської інноваційної ради та в межах проекту «Ерасмус для молодих підприємців». Як висновок, зроблено наголос на тому, що використання інструментів програми Single Market Programme українськими підприємцями сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності та стійкості, а позаконкурсна основа отримання грантів національними статистичними інститутами та іншими національними органами сприятиме створенню та поширенню високоякісної європейської статистики.

Ключові слова: Single Market Programme, гранти Single Market Programme, Єдиний ринок, програма «Єдиний ринок», гранти програми «Єдиний ринок», гранти для МСП, гранти для бізнесу.

Kobelia-Zvir Mariana

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv

GRANT OPPORTUNITIES OF THE EUROPEAN COMMISSION SINGLE MARKET PROGRAM

Abstract. The article discusses the grant opportunities of the European Commission's Single Market Program (SMP). Its goals, priorities and destinations are given. The main components of the program are named, which are relevant for Ukraine and are aimed at: strengthening the competitiveness and sustainability of SMEs and the development and dissemination of statistics in Europe at a high level. It has been demonstrated that the accession of Ukraine to the European program "Single

Market Program" opened Ukrainian enterprises access to sub-programs in the following main areas: promotion of entry of SMEs to foreign markets – consultations on export-import of SMEs in the EU and in general; improvement of conditions for maintenance at the level of competitors – including promotion of internationalization of clusters, identification and elimination of unnecessary regulatory barriers; formation of business culture – educational programs, sectoral trainings, seminars, exchange programs, internships, etc. The article provides an overview of grant opportunities within the Single Market Program for representatives of small and medium-sized enterprises. Emphasis is placed on the fact that the Single Market Program is considered the largest global European program for 2022–2027. It was concluded that representatives of small and medium-sized enterprises in Ukraine, thanks to the Single Market Program, have the opportunity not only to use an integrated package of advice on how to implement innovations and grow at the international level, to participate in joint cluster initiatives, but also to attract grant resources from of the European Innovation Council and within the Erasmus for Young Entrepreneurs project. As a conclusion, it is emphasized that the use of the tools of the Single Market Program by Ukrainian entrepreneurs will contribute to increasing their competitiveness and sustainability, and the non-competitive basis of receiving grants by national statistical institutes and other national bodies will contribute to the creation and dissemination of high-quality European statistics.

Keywords: Single Market Program, Single Market Program grants, Single Market, grants for SMEs, grants for business.

JEL Classification: G30, M29, O16, O19, F33, F39, F41

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-9-5>

Постановка проблеми. Програма Single Market Programme (SMP) охоплює єдиний ринок, конкурентоспроможність підприємств, включаючи малі та середні підприємства, сферу рослинництва, тварин, харчових продуктів та кормів, а також європейську статистику. SMP об'єднує ці аспекти, щоб оптимізувати та використати синергію та забезпечити більш гнучку, прозору, спрощену та адаптивну структуру для фінансування діяльності, спрямованої на добре функціонуючий стійкий внутрішній ринок. Програма працює за такими напрямками: внутрішній ринок, ефективні стандарти, конкурентоспроможність (зокрема, малих і середніх підприємств), захист споживачів, безпека харчових продуктів, європейська статистика [9; 21]. Європейські грантові інструменти задля розвитку та зміцнення єдиного європейського ринку працюють в ЄС ще з часів дії програми COSME. Для України програма SMP актуалізувала свою підтримку з 2 лютого 2023 р., коли було ратифіковано угоди щодо участі України в програмі ЄС «Єдиний ринок» (2021–2027) [3; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага дослідників із різних країн була прикута до грантових можливостей для представників малого та середнього бізнесу (МСБ) ще задовго до того, як програма «Єдиний ринок» трансформувалася з європейської програми COSME. Як приклад, Single Market Programme

(SMP) досліджували такі науковці: S. Fabbrini, A. Capati, F. Pennesi, O. Celik, M. Karadağ, I. Kustura [11; 15; 17; 19; 20].

Набуття Україною статусу кандидата на членство до Європейського Союзу та актуалізація для Української держави можливостей програми Single Market Programme (SMP) обумовили пробудження уваги вітчизняних науковців до її грантових інструментів. Окремі аспекти фінансування цієї програми досліджували такі автори, як: В. Я. Князькова, Л. П. Рибаківа, Л. О. Гришина, П. М. Карась та ін. [1; 2; 5–7; 10].

В. Я. Князькова акцентує: «Приєднання України до вказаної Програми дозволить посилити співпрацю з ЄС, що є особливо актуальним з огляду на євроінтеграційні процеси та набуття Україною статусу кандидата в ЄС. Ця програма повинна спрощувати доступи до ринків, створювати сприятливе бізнес-середовище, забезпечувати конкурентоспроможність і стійкість компаній та цілих секторів економіки» [2].

Л. П. Рибаківа наголошувала на тому, що грантові ресурси в межах програми ЄС «Єдиний ринок» мають можливість залучити середні (кількість персоналу – до 250 осіб, річний дохід не перевищує 50 млн євро, річний баланс – до 43 млн євро), малі (кількість персоналу – до 50 осіб, річний баланс – до 10 млн євро) та мікропідприємства (кількість

персоналу – до 10 осіб), які без цієї підтримки не мали би шансів на успіх» [10].

Л. О. Гришина, П. М. Карась зазначали: «Фінансування програми буде направлено на зміцнення конкурентоспроможності та стійкості малих і середніх підприємств - фінансування складає 24% від загального бюджету Програми, приблизно 1 млрд євро, що забезпечить можливість надання різних форм підтримки бізнесу» [5].

Незважаючи на увагу деяких науковців до можливостей Single Market Programme (SMP), поза увагою дослідників залишилися цілі, пріоритети та дестинації програми ЄК (SMP), її грантові можливості, а також наслідки та ефект від реалізації підтриманих нею проєктів в Україні.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення цілей, пріоритетів та дестинацій програми ЄК Single Market Programme (SMP), її грантових можливостей, а також аналіз особливостей залучення її фінансових інструментів організаціями з України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попередницею Single Market Programme (SMP) в ЄС була програма COSME «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу» (Competitiveness of Small and Medium Enterprises). Щоб покращити стан малого та середнього бізнесу (МСБ), Євросоюз розробив цю одну з головних своїх програм. Аби долучитися до програми COSME, у 2017 р. наша держава підписала та ратифікувала угоду між Україною і ЄС.

Участь у програмі дозволила нашим підприємствам підключитися до підпрограм. Головні напрямки – це:

– Сприяння потраплянню МСБ на зовнішні ринки – консультації з приводу експорту-імпорту МСБ в ЄС та загалом.

– Поліпшення умов для утримання на рівні конкурентів (зокрема, пропагування інтернаціоналізації кластерів, встановлення та виключення надлишкових регуляторних перепон).

– Впровадження культури ведення бізнесу – програми, тренінги, семінари, присвячені навчанню, обміну, стажуванням тощо [3].

У 2021 р. COSME перетворилася на «Single Market Programme». Ця без перебільшення глобальна програма розрахована на реалізацію у 2022–2027 рр., призначена зміцнити Єдиний європейський ринок на світовому

рівні. Її пріоритетні завдання: збільшити прозорість Єдиного глобального ринку і працювати над його потенціалом, аби забезпечити нові місця для роботи, погоджувати дії країн Європейського Союзу та асоційованих країн до цієї програми для прогресу економіки у світі та послабити адміністративні перепони, виконати дії для економічного відновлення інноваційних промислових екосистем. Важливі компоненти програми: *створення умов підприємствам для утримання на рівні конкурентів, запобігання порушенню прав споживачів, гарантування належної харчової безпеки, відслідковування статистики по Європі та дотримання стандартів* [21].

Заплановано реалізовувати програму з 2021 по 2027 роки (тривалість впровадження – 7 років), передбачений бюджет – 4.2 млрд євро.

Участь нашої держави у програмі ЄС «Єдиний ринок» (2021–2027) документально засвідчена Угодою між Україною та ЄС. Під цим документом 2.02.2023 р. поставили підписи Д. Шмигаль (Прем'єр-міністр України) й Урсула фон дер Ляєн (Президент Єврокомісії). Така знакова подія відбулася в м. Київ.

Згідно з положеннями документа Україна доєднується до компонентів програми, що передбачає:

1. Посилення протистояння конкурентам та стійкості МСП.

2. Запровадження та розповсюдження статистики в Європі на високому рівні [9].

Виокремимо основні програмні напрями, відкриті для України (табл. 1).

За першим напрямком Програма Єдиного ринку (SMP) надаватиме різні форми підтримки бізнесу, зокрема МСП задля підвищення їх конкурентоспроможності і стійкості, у тому числі в туристичному секторі.

Особливістю програми є те, що вона:

– полегшуватиме доступ до ринків;

– сприятиме розвитку підприємництва та набуттю підприємницьких навичок;

– допомагатиме модернізації промисловості та вирішенню глобальних та суспільних викликів.

Інструментами програми за першим напрямком є:

– Enterprise Europe Network [12] – надасть інтегрований пакет порад для МСП щодо того, як впроваджувати інновації та зростати на міжнародному рівні.

– Мережа представників МСП для сприяння регулюванню та виробленню політики,

Таблиця 1

**Узагальнена характеристика
основних напрямів Single Market Programme (SMP) для України**

Напрямки програми	Можливості	Бюджет
Посилення конкурентоздатності й стійкості МСП	Дозволить зміцнювати бізнес, причому розвивати різні форми його підтримки. Зокрема, передбачається долучення до Європейської Мережі Підприємств (EEN), програми «Еразмус для молодих підприємців» (EYE), спільних кластерних ініціатив	Фінансування становить 24% від передбаченого програмою загалом бюджету, близько 1 млрд євро
Розробка на високому рівні статистики в Європі та її розповсюдження	Дасть нашій країні долучитися до розширеного партнерства, впроваджуваного для створення статистики в Європі. Таке партнерство об'єднує Евростат, Статистичне бюро ЄС, національні статистичні інститути й інші національні органи статистики і передбачає застосування великої кількості джерел даних, передових методів аналізу даних, смарт-систем і цифрових технологій	Фінансування становить 13% від передбаченого програмою загалом бюджету, близько 546 млн євро

Джерело: складено на основі [9]

сприятливому для МСП, на рівні ЄС і національному рівні.

– Еразмус для молодих підприємців [13].

– Спільні кластерні ініціативи [16; 21] – нове покоління дій із залученням промислових кластерів – груп спеціалізованих підприємств, часто малих і середніх підприємств, та інших пов'язаних допоміжних учасників на території, які тісно співпрацюють.

– Інші заходи, що охоплюють цю мету SMP та імплементують стратегію МСП ЄС [21].

Варто зазначити, що програма «Єдиний ринок» спрямована також на надання фінансової підтримки для розробки, виробництва та розповсюдження високоякісної європейської статистики Європейською статистичною системою у своєчасний, неупереджений та економічно ефективний спосіб.

Інструментами цього напрямку програм є:

– Розширене партнерство, що об'єднує Евростат, Статистичне бюро ЄС, національні статистичні інститути та інші національні органи статистики і, крім того, зовнішні сторони.

– Створення статистики Європи із застосуванням великої кількості джерел даних, прогресивних методів аналізу даних, розумних систем і цифрових технологій.

– Надання фінансування з метою покращення порівнянності та якості європейської статистики для моніторингу економічної, соціальної, екологічної та територіальної ситуації в ЄС [21].

Більшість грантів за напрямком «Створення та поширення високоякісної європейської статистики» надається без конкурсу пропозицій Евростатом безпосередньо національним статистичним інститутам та іншим національним органам, відповідальним за розробку, виробництво та поширення європейської статистики. Актуальний перелік цих організацій доступний на веб-сайті Евростату [14].

Конкурси пропозицій щодо заходів, спрямованих на підтримку бізнесу ЄС у рамках Програми Єдиного ринку, будуть розміщені на веб-сайті Європейської ради з інновацій та Виконавчого агентства з питань малого та середнього бізнесу та опубліковані на порталі фінансування Європейської комісії [4; 16].

На нашу думку, підписання та ратифікація угоди між Україною та Європейським Союзом про асоціацію до SMP відкрили великі можливості для підприємств України. В 2017 році для нашої країни з'явився доступ до Європейської мережі підприємництва Enterprise Europe Network, Європейської платформи співпраці кластерів та програми «Еразмус для молодих підприємців». Мережа EEN діє у більше ніж 65 країн, об'єднуючи близько 600 організацій. Цей головний інструмент Європейського Союзу покликаний сприяти діяльності МСП і дозволяє залучати інновації та розвиватися у міжнародному масштабі. Бізнесові й інноваційні послуги, а також консультативна допомога Національного

консорціуму EEN-Ukraine є для МСП безплатними. Це дозволяє: 1) знаходити бізнес-і технологічних партнерів у цілому світі; 2) розвиватися організації та починати діяти на міжнародному рівні; 3) допомогти досягти інноваційній ідеї очікуваного результату на світовому рівні [8]. Зараз у нашій країні існує також 5 Консорціумів. Вони передбачені підпрограмою «Еразмус для молодих підприємців», дозволяють безплатно стажуватися на авторитетних підприємствах в Європі представникам тих МСП, які тільки розпочали свою діяльність [13].

Зараз Національний консорціум EEN-Ukraine у нашій країні дає можливість компаніям розвивати конкурентноздатність. Такий Консорціум об'єднує: Міністерство економіки України, Міністерство закордонних справ України, Торгово-промислово палату України, Інститут фізики НАН України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та Нову Інтернаціональну Корпорацію [8].

Низка кластерів України нині пройшла реєстрацію на Європейській платформі співпраці.

Долучення нашої країни до SMP не тільки підтримує можливість користуватися названими програмами для розвитку бізнесу та інновацій, але й надає доступ МСП до наступних підпрограм: створення розумних міст; послуги інформаційного центра підтримки малого та середнього бізнесу (Китай); надання допомоги жіночому підприємництву; використання підпрограми «Передові технології для промисловості», служби підтримки інтелектуальної власності; Європейської підпрограми інновацій та технологій для легкої промисловості (ELIIT); єдиних цифрових воріт (Single Digital Gateway (SDG)); отримання доступу до тендерних закупівель в Європі та безлічі іншого [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. «Single Market Programme» вважають найбільшою глобальною європейською програмою на 2022–2027 роки. Проаналізувавши всі її напрямки, відкриті для українських організацій, можна зробити висновок, що представники малого та середнього підприємництва в Україні завдяки програмі «Єдиний ринок» мають можливість не лише користуватися інтегрованим пакетом порад щодо того, як впроваджувати інновації та зростати на міжнародному рівні, брати

участь у спільних кластерних ініціативах, але й залучати грантові ресурси від Європейської інноваційної ради та в межах проекту «Еразмус для молодих підприємців». Використання інструментів цієї програми українськими підприємцями сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності та стійкості. А позаконкурсна основа отримання грантів національними статистичними інститутами та іншими національними органами сприятиме створенню та поширенню високоякісної європейської статистики. У подальших наших дослідженнях ми приділимо увагу впливу грантових інструментів Європейської інноваційної ради.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сердюк В. Циркулярна економіка: українські реалії та перспективи впровадження в будівельній галузі. *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*. 2023. Том 34. № 1. URL: <https://stmkvb.vntu.edu.ua/index.php/stmkvb/article/view/805> (дата звернення: 11.10.2023).
2. Князькова В.Я. Проблеми управління підприємством в сучасних умовах воєнного стану та допомога держави у їх вирішенні. Інституціональній репозиторій Одеського національного медичного університету. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12263/Kniazkova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 22.10.2023).
3. Європейська програма «Single Market Programme» – нові можливості та послуги для МСП. URL: <https://kpkinfo.com/evropejska-programa-single-market-programme-novi-mozhlyvosti-ta-poslugy-dlya-msp/> (дата звернення: 09.10.2023).
4. Європейська рада з інновацій та Виконавче агентство малого та середнього бізнесу (EISMEA). URL: https://eisma.ec.europa.eu/funding-opportunities/calls-proposals_en (дата звернення: 27.10.2023).
5. Гришина Л. О., Карась П. М. Фінансові аспекти повоєнного відновлення економіки в Україні. The VI International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the problems of science in the world». 2023. February 13–15, Warsaw, Poland. 445 p. P. 76–79. URL: <https://stlnau.in.ua/samoosvita/item/2023/ec230215.pdf#page=77> (дата звернення: 16.10.2023).
6. Кобеля-Звір М.Я. Грантові програми Європейської комісії як інструменти розвитку: можливості та бар'єри. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2023. Вип. 2 (72). URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (дата звернення: 01.10.2023).
7. Кобеля-Звір М. Я. Основні підходи до визначення поняття гранту. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 2. С. 16–21. URL:

<https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (дата звернення: 27.10.2023).

8. Мережа EEN в Україні. URL: <http://eenukraine.com/uk> (дата звернення: 05.10.2023).

9. Програма ЄС «Єдиний ринок». URL: <https://business.dia.gov.ua/single-market> (дата звернення: 25.10.2023).

10. Рибаківа Л.П. Деякі аспекти відображення грантової допомоги Європейського Союзу в системі бухгалтерського обліку підприємства. Маркетингові стратегії, підприємство і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 20 квітня 2023 року) : тези доповідей / відп. ред. П.В. Захарченко. Київ, 2023. 437 с. С. 357–360. URL: <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/25/20-04-2023.pdf#page=357> (дата звернення: 05.10.2023).

11. Allen N. Berger. Obstacles to a global banking system: «Old Europe» versus «New Europe». *Journal of Banking & Finance*. 2007. Volume 31, Issue 7. P. 1955–1973. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S037842660700009X> (дата звернення: 13.10.2023).

12. Enterprise Europe Network. URL: <https://een.ec.europa.eu> (дата звернення: 18.10.2023).

13. Erasmus for young entrepreneurs. URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/> (дата звернення: 2.10.2023).

14. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-statistical-system/overview> (дата звернення: 19.10.2023).

15. Pennesi F. The Passport Regime: Financial Regulation Between EU Member States. Equivalence in Financial Services. 2022. P. 49–74. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-99269-9_4 (дата звернення: 10.10.2023).

16. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (дата звернення: 11.10.2023).

17. Kustura I. European single market programme: new solutions to existing internal market challenges. URL: <https://www.bib.irb.hr/croris-redirect/> (дата звернення: 07.10.2023).

18. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/cluster-policy_en (дата звернення: 24.10.2023).

19. Celik O., Karadağ M. Economic integration, spatial interaction and labour income share: evidence from the EU-13 countries and the UK. *Appl. Spatial Analysis*. 2022. No. 15. P. 265–287. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12061-021-09405-3> (дата звернення: 08.10.2023).

20. Fabbrini S., Sapati A. Adjustments in Economic Crises. October 2023. Published online

by Cambridge University Press. URL: <http://surl.li/owlzf> (дата звернення: 11.10.2023).

21. Single Market Programme (SMP). URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp> (дата звернення: 06.10.2023).

REFERENCES

1. Serdiuk V. (2023) Tsyrkuliarna ekonomika: ukrains'ki realii ta perspektyvy vprovadzhennia v budivel'ni haluzi [Circular economy: Ukrainian realities and prospects for implementation in the construction industry]. *Suchasni tekhnologii, materialy i konstruktii v budivnytstvi – Modern technologies, materials and structures in construction*, vol. 34, no. 1. Available at: <https://stmkvb.vntu.edu.ua/index.php/stmkvb/article/view/805> (accessed October 11, 2023).

2. Kniashkova V. Ya. Problemy upravlinnia pidpriemstvom v suchasnykh umovakh voiennoho stanu ta dopomoha derzhavy u ikh vyrishenni [Problems of enterprise management in modern conditions of martial law and state assistance in solving them]. Instytutstional'nyj repozytorij Odes'koho natsional'noho medychnoho universytetu – Institutional repository of Odessa National Medical University. Available at: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12263/Kniashkova.pdf?sequence=1> (accessed October 22, 2023).

3. Yevropejs'ka prohrama «Single Market Programme» – novi mozhlyvosti ta posluhy dlia MSP [European program «Single Market Program» - new opportunities and services for SMEs]. Available at: <https://kpkinfo.com/yevropejska-prohrama-single-market-programme-novi-mozhlyvosti-ta-posluhy-dlya-msp/> (accessed October 9, 2023).

4. Yevropejs'ka rada z innovatsij ta Vykonavche ahentstvo maloho ta seredn'oho biznesu (EISMEA) [European Innovation Council and Executive Agency for Small and Medium Enterprises (EISMEA)]. Available at: https://eisma.ec.europa.eu/funding-opportunities/calls-proposals_en (accessed October 27, 2023).

5. Hryshyna L. O., Karas' P. M. (February 13-15, 2023) Finansovi aspekty povoiennoho vidnovlennia ekonomiky v Ukraini [Financial aspects of post-war economic recovery in Ukraine]. *The VI International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the problems of science in the world»*. Warsaw, Poland. 445 p., pp. 76–79. Available at: <https://stlnau.in.ua/samoosvita/item/2023/ec230215.pdf#page=77> (accessed October 16, 2023).

6. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Hrantovi prohramy Yevropejs'koi komisii iak instrumenty rozvytku: mozhlyvosti ta bar'ery [Grant programs of the European Commission as development tools: opportunities and barriers]. *Naukovo-vyrobnychij zhurnal «Biznes-navihator» – Scientific and industrial maga-*

zine «Business-navigator», is. 2 (72). Available at: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (accessed October 1, 2023).

7. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia hrantu [Basic approaches to defining the concept of a grant]. *Kyivs'kyj ekonomichnyj naukovyj zhurnal – Kyiv Economic Scientific Journal*, no. 2, pp. 16–21. Available at: <https://journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (accessed October 27, 2023).

8. Merezha EEN v Ukraini [EEN network in Ukraine]. Available at: <http://eenukraine.com/uk/> (accessed October 5, 2023).

9. Prohrama YeS «Yedynyj rynek» [EU program «Single Market»]. Available at: <https://business.diiia.gov.ua/single-market> (accessed October 25, 2023).

10. Rybakova L. P. (April 20, 2023) Deiaki aspekty vidobrazhennia hrantovoi dopomohy Yevropejs'koho Soiuzu v systemi bukhhalters'koho obliku pidpriemstva [Some aspects of reflecting the grant aid of the European Union in the company's accounting system]. *Marketynhovi stratehii, pidpriemnytstvo i torhivlia: suchasnyj stan, napriamky rozvytku : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (Kyiv, 20 kvitnia 2023 roku) : tezy dopovidej / vidp. red. P. V. Zakharchenko*. Kyiv. 437 p., pp. 357–360. Available at: <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/25/20-04-2023.pdf#page=357> (accessed October 5, 2023).

11. Allen N. (2007) Berger. Obstacles to a global banking system: «Old Europe» versus «New Europe». *Journal of Banking & Finance*, volume 31, issue 7. Pp. 1955–1973. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S037842660700009X> (accessed October 13, 2023).

12. Enterprise Europe Network. Available at: <https://een.ec.europa.eu/> (accessed October 18, 2023).

13. Erasmus for young entrepreneurs. Available at: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/> (accessed October 2, 2023).

14. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-statistical-system/overview> (accessed October 19, 2023).

15. Pennesi F. (2022) The Passport Regime: Financial Regulation Between EU Member States. *Equivalence in Financial Services*, pp. 49–74. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-99269-9_4 (accessed October 10, 2023).

16. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (accessed October 11, 2023).

17. Kustura I. European single market programme: new solutions to existing internal market challenges. Available at: <https://www.bib.irb.hr/croris-redir/> (accessed October 7, 2023).

18. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/cluster-policy_en (accessed October 24, 2023).

19. Celik O., Karadağ M. (2022) Economic integration, spatial interaction and labour income share: evidence from the EU-13 countries and the UK. *Appl. Spatial Analysis*, no. 15, pp. 265–287. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12061-021-09405-3> (accessed October 8, 2023).

20. Fabbrini S., Capati A. (October, 2023) Adjustments in Economic Crises. Published online by Cambridge University Press. Available at: <http://surl.li/owlzf> (accessed October 11, 2023).

21. Single Market Programme (SMP). Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp> (accessed October 6, 2023).

Стаття надійшла до редакції
15 грудня 2023 р.